

О. Виговський, д-р юрид. наук, проф.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ МАЙНА ДЕРЖАВНИХ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ

Розглядаються проблемні питання визначення правового режиму майна державних акціонерних товариств, зокрема тих, які було створено в процесі корпоратизації державних підприємств. Аналізуються особливості правового режиму майна цієї категорії товариств з огляду на специфіку їхнього правового статусу і участь держави в процесі заснування та управління такими товариствами. Зроблено аналітичне узагальнення наявних доктринальних підходів щодо визначення правового режиму такого майна, досліджено законодавче регулювання у цій сфері та узагальнено неоднорідну й непослідовну судову практику стосовно правового режиму майна державних акціонерних товариств. Пропонується вважати майно таких товариств виключно державною власністю, при цьому державне акціонерне товариство наділене обмеженими повноваженнями, пов'язаними з використанням такого майна в межах його статутної діяльності. Зміна правового режиму такого майна та його перехід у приватну власність можливі через застосування приватизаційних процедур, а не в результаті внесення такого майна державою до статутного капіталу державного акціонерного товариства чи корпоратизації державного підприємства.

Ключові слова: державне акціонерне товариство, майно, державна власність, корпоратизація, приватизація, повноваження власника.

А. Выговский, д-р юрид. наук, проф.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ПРАВОВОЙ РЕЖИМ ИМУЩЕСТВА ГОСУДАРСТВЕННЫХ АКЦИОНЕРНЫХ ОБЩЕСТВ В УКРАИНЕ: ПРОБЛЕМА ОПРЕДЕЛЕНИЯ И РЕАЛИЗАЦИИ

Рассматриваются проблемные вопросы определения правового режима имущества государственных акционерных обществ, в том числе тех, которые были созданы в процессе корпоратизации государственных предприятий. Анализируются особенности правового режима имущества данной категории обществ с учетом специфики их правового статуса и участия государства в процессе создания и управления такими обществами. Сделано аналитическое обобщение существующих доктринальных подходов касательно определения правового режима такого имущества, исследовано законодательное регулирование в этой сфере и обобщена неоднородная и непоследовательная судебная практика касательно правового режима имущества государственных акционерных обществ. Предлагается считать имущество таких обществ исключительно государственной собственностью, при этом государственное акционерное общество наделено ограниченными полномочиями, связанными с использованием такого имущества в рамках его уставной деятельности. Изменение правового режима такого имущества и его переход в частную собственность возможны вследствие применения приватизационных процедур, а не в результате внесения такого имущества государством в уставный капитал государственного акционерного общества или корпоратизации государственного предприятия.

Ключевые слова: государственное акционерное общество, имущество, государственная собственность, корпоратизация, приватизация, полномочия собственника.

УДК 340.13 (043.3)

В. Бак, канд. юрид. наук,
О. Слюсаренко, магістр права
Університет сучасних знань, Київ, Україна

РЕГУЛЮВАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОФШОРНИХ ЮРИСДИКЦІЙ

У світі існує значна кількість країн і територій, які надають податкові пільги аж до повного звільнення від податків зареєстрованим там компаніям, що використовуються в міжнародному бізнесі. Такі країни і території зазвичай називають офшорними зонами або міжнародними офшорними центрами. Завдяки розвитку міжнародного економічного співробітництва та лібералізації зовнішньоекономічних відносин використовувати офшори мають можливість платники податків практично всіх країн світу.

Ключові слова: офшорні зони, фінансові центри, офшорні компанії, офшорні центри, офшорний банк.

Постановка проблеми. Сучасну світову економіку важко уявити без функціонування офшорного бізнесу. Підприємці більшості країн використовують офшорні центри для максимізації прибутку, зменшення податків і захисту власного капіталу, переходячи до тіньового сектору, уповільнюючи економічний розвиток країни, створюючи перепони для трансформаційних процесів, котрі спрямовані на покращення добробуту держави. Українські підприємці не є винятком і вважаються одними з лідерів за кількістю створених офшорних компаній, діяльність яких негативно впливає на державний бюджет та економічне зростання. Економічні трансформації, що відбуваються на сучасному етапі в Україні, націлені на створення ринкової економіки, боротьбу з тіньовим сектором і всебічну співпрацю з Європейським Союзом. Тому ключовими проблемами держави є розширення зовнішньоекономічної діяльності, залучення інвесторів і запобігання порушення чи уникнення податкових зобов'язань для заощадження чи збільшення рентабельності виробничої або фінансової діяльності. Офшорний бізнес безпосередньо впливає на процеси економічного розвитку країн, адже використання офшорних компаній у міжнародній інвес-

тиційній та зовнішньоторговельної діяльності досить поширене серед підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з особливостей на сучасному етапі економічного розвитку в умовах глобалізації є функціонування офшорних зон, тобто таких фінансових центрів (або так званих податкових гаваней), які створюють для бізнесменів сприятливий валютно-фінансовий і фіскальний режим, а також високий рівень банківської та комерційної таємниці. Проте важливо зазначити, що сьогодні термін "офшорна зона" не має чіткого загальнозв'язаного визначення, тому кожна країна самостійно визначає, які країни та території вважати офшорними зонами. В Україні повний список офшорних зон приведений у "Переліку офшорних зон", затвердженому Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2011 р. № 143-р [4].

Самі по собі офшори не є чимось поганим, адже це зона, де на законних підставах компаніям надають певні бонуси. Серед їхніх позитивних боків слід назвати:

- створення сприятливих інвестиційних умов, що є наслідком підвищення кількості та розмірів інвестиційних вкладів;

• зменшення податкового тиску, за рахунок чого активізується соціально-економічна діяльність цих країн у світовій економіці;

- зниження інвестиційного ризику та забезпечення права власності, що сприяє більш стабільному розвитку;
- сплата необхідних зборів до державного бюджету під час реєстрації офшорного підприємства;
- стимулювання конкурентоспроможності підприємств, надання їм можливості створювати стратегії розвитку, які є більш гнучкими порівняно з конкурентами;
- зміцнення міжнародних стосунків;
- можливість виступати полігоном для застосування провідних управлінських технологій з-за кордону, передусім інформаційних, у сфері банківської справи та засобів зв'язку [14].

Серед негативних напрямів діяльності офшорних зон визначаємо:

- уникнення оподаткування, наслідком чого є недобросовісна податкова конкуренція (згідно з підрахунками експертів британської організації "Oxfam" щорічні втрати бюджету від недоотримання податків у країнах, що розвиваються, становляють 124 млрд дол. США [13]);
- дестабілізація економіки, оскільки офшорні зони в перспективі акумулюють великі обсяги капіталу, а особливо спекулятивного (згідно з оцінками експертів сума коштів, що щороку переводиться в офшорні зони з країн, що розвиваються, сягає 800 млрд євро [13]);
- створення сприятливих умов для відтоку капіталу;
- зростання тінізації економіки та стимулювання "відмивання" коштів, одержаних злочинним шляхом (згідно з оцінкою МВФ, масштаби "відмивання" доходів кримінального походження сягають 2–5 % світового ВВП);
- вплив на соціальний стан у державах-донорах, що пов'язане з ухиленням від сплати податків;
- невинувато великі обсяги вкладання коштів в організацію офшорної юрисдикції порівняно із закордонними інвестиціями, оскільки досить часто офшорні центри слугують для нього лише транзитною базою;
- намагання компаніями користуватися внутрішнім ринком в офшорній зоні для демпінгу товарів, які не відповідають міжнародним стандартам;
- велика похибка під час створення економічних прогнозів; сприяння підвищенню рівня безробіття в країнах-донорах.

Сама діяльність офшорної зони, як зазначають науковці, здійснюється за допомогою складного механізму організації її функціонування, до складу якого входять такі елементи:

- економічний (інструмент державного оподаткування, регулювання, інвестиційно-інноваційний засіб);
- фінансовий (спосіб формування та перерозподілу коштів, грошових потоків);
- правовий (система законодавчих норм, які створені та застосовуються для регулювання функціонування офшорних юрисдикцій);
- інституційний (засіб взаємозв'язків інституцій під час офшорної діяльності);
- організаційний (система підходів, котра застосовується для організації функціонування офшорної юрисдикції);
- інформаційний (система інформаційно-комунікаційного забезпечення функціонування офшорних центрів) [12].

Як показують дослідження, офшори використовують бізнесмени практично в усіх видах діяльності та в усіх країнах. Зрозуміло, що Україна не є винятком. Ба біль-

ше – наші підприємці перебувають серед лідерів за кількістю створених офшорних компаній, а тривала економічна криза лише загострює проблему оптимізації податків і бізнесу та підвищує популярність офшорів.

Нині в світі існує значна кількість країн і територій, які надають податкові пільги аж до повного звільнення від податків зареєстрованим там компаніям, що використовуються в міжнародному бізнесі. Такі країни і території зазвичай називають офшорними зонами або міжнародними офшорними центрами. Завдяки розвитку міжнародного економічного співробітництва та лібералізації зовнішньоекономічних відносин використовувати офшори мають можливість платники податків практично всіх країн світу [11].

Офшорні компанії мають певні характеристики:

- звільнення від сплати податків, як особистих, так і корпоративних, а також сплата щорічного фіксованого збору;
  - конфіденційність стосовно права власності та управління (не передбачено державних реєстрів директорів та акціонерів);
  - нескладне управління і адміністрування (потрібно сплачувати тільки фіксовану суму на рік); відсутність вимог до фінансової звітності;
  - широкі можливості для бізнесу (можливість здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність за умови, що бізнес не підлягає вимогам з ліцензування);
  - швидкий процес реєстрації і запуску компанії [12].
- Кількість офшорів сьогодні вимірюється десятками: до 30% країн світу мають ті чи інші ознаки офшорів. Деякі країни не вважаються офшорами, проте під їхньою юрисдикцією можуть бути території (зони), що мають явні ознаки офшорів.

Окремим видом діяльності в офшорних зонах можна назвати офшорну фінансову діяльність. Така діяльність являє собою надання фінансових послуг банками або іншими фінансовими установами нерезидентам. Ці послуги включають в себе різноманітні операції з боргового фінансування, залучення депозитів, довірчого управління коштами клієнтів тощо.

У структурі глобального фінансового ринку можна виокремити такі види фінансових центрів:

- міжнародні фінансові центри, що пропонують повний перелік різноманітних фінансових послуг, мають розвинені системи інформаційного, технічного і юридичного забезпечення міжнародних операцій, базуються на потужних національних економіках. До цієї категорії належать, зокрема, Нью-Йорк, Лондон, Токіо;
- регіональні фінансові центри, що відрізняються від центрів попередньої категорії, по-перше, обслуговуванням переважно фінансових потоків певного регіону та забезпеченням його взаємозв'язків з глобальним фінансовим ринком; а, по-друге, відносно малим обсягом власної економіки. Типовими прикладами тут можуть бути Гонконг і Сінгапур у Південно-Східній Азії, Люксембург і Ліхтенштейн у Європі;
- офшорні фінансові центри. Ця група фінансових центрів пропонує лише обмежений перелік послуг, що в багатьох випадках полягає лише в можливостях утворення під їхньою юрисдикцією фінансових установ – центрів концентрації прибутку, що користуються повним звільненням від оподаткування та безпрецедентною ліберальністю нагляду за їхньою діяльністю. Більшість офшорних фінансових центрів Карибського басейну та Тихоокеанського регіону належать саме до цієї категорії [3].

Практика створення банків в офшорних територіях стала популярною після Другої світової війни. Основ-

ними причинами, що зумовили підвищення інтересу до офшорних банківських центрів, варто вважати введення валютних обмежень і валютного контролю, жорсткість правил банківської діяльності і високі ставки податків на доходи банків у розвинених країнах і таких, що розвиваються. У сучасних умовах практично жодне велике міжнародне банківське об'єднання не може обійтися без створення або філії, або дочірнього банку в зонах із пільговим оподаткуванням. Валютні обмеження і валютний контроль у тих або інших формах існують практично в усіх розвинених країнах, що скорочує можливості з розширення сфери послуг, що надають національним клієнтам, а також обмежує можливості банків в участі у міжнародних фінансових операціях.

У країнах Західної Європи найбільшого поширення валютні обмеження набули в 50–60-ті роки минулого століття. Обмеження на валютні операції клієнтів призводили до того, що ці операції почали здійснювати за кордоном. Поступове скасування валютних обмежень у розвинених країнах сприяло зниженню значення цього чинника, однак він продовжує залишатися серед основних у зв'язку з тим, що потенційна небезпека повернення до валютних обмежень для резидентів залишається в багатьох країнах [9].

Наприклад, у Франції з приходом до влади уряду соціалістів валютний контроль і валютні обмеження було відновлено в значних масштабах. Особливе значення валютний контроль і валютні обмеження як чинник, що стимулює перенесення частини банківських операцій за межі сфери дії національних юрисдикцій, має у країнах, які розвиваються, і тих, що вважалися соціалістичними країнах Східної Європи і колишнього СРСР. Зв'язок нестабільності внутрішнього економічного становища і численних заборон заохочують відтік капіталів із цих країн. Побоюючись конфіскаційних заходів із боку держави за порушення правил валютних операцій, багато учасників економічної діяльності прагнуть розмістити свої капітали в банках тих країн, які не дозволяють допустити санкції таким порушникам.

Жорсткість правил здійснення банківської діяльності є загальною тенденцією і для розвинених, і для країн, що розвиваються. До цього чинника належать завищені вимоги до мінімального статутного капіталу банків і кредитних установ, жорсткі умови одержання ліцензії на банківську діяльність, високі стандарти з розкриття інформації, додаткові вимоги до банків, що залучають внески фізичних осіб, обмеження на інвестиційну діяльність, заборони на здійснення певних операцій, на установу дочірніх підприємств в окремих сферах економіки. Банки змушені надавати великий обсяг звітності в багатьох країнах. Практично в усіх країнах існує обов'язковість аудиторського підтвердження податкової і спеціальної банківської звітності. Регулювання центральними банками діяльності кредитних установ нерідко має форми, що обмежують самостійність комерційних банків з ухвалення економічних рішень, а система обов'язкових нормативів часто передбачає алогічні тверді санкції. Обов'язкові відрахування, які мають здійснювати банківські установи в різні спеціальні фонди, істотно обмежують їхні кредитні й інвестиційні можливості, знижують рентабельність їхніх операцій. Створення офшорного банку дозволяє повністю або частково розв'язувати вищезазначені проблеми. Податковий чинник, безумовно, є основним для перенесення частини банківських операцій в офшорні центри. При виборі конкретного місця для створення банку особливу увагу варто приділяти не тільки режиму оподаткування самої

кредитної установи, але і тим податковим умовам, що існують для клієнтів цього банку [11].

Основні переваги банків, заснованих в офшорних зонах, такі:

- доступ на міжнародні ринки із залучення і розміщення коштів, минаючи обмеження, встановлені національним законодавством;
- пільговий режим оподаткування прибутку створює можливість акумуляції ресурсів і наступного їх розподілу відповідно до мети і завдань засновників;
- кредити, надавані офшорним банкам, активно використовують для мінімізації оподаткування в країнах із високими ставками податку на прибуток;
- відсотки, що нараховують, і ті, що виплачують за депозитами в банках, зареєстрованих в офшорних зонах, не підлягають обкладанню податками "біля джерела";
- на ці банки не поширюють валютні обмеження в тих випадках, коли їхня діяльність здійснюється за межами країни реєстрації;
- є можливість істотної економії коштів при створенні такого банку і підтримки його поточної діяльності [1].

Особливий додатковий сенс створення банку в офшорній зоні існує в тих випадках, коли значну частину фінансових операцій у межах будь-якої міжнародної фінансово-промислової групи здійснюють через офшорні центри. У цьому разі банк, який реєструють на офшорній території, може здійснювати обслуговування підприємств своєї групи. Усі банки і кредитні установи, яких реєструють на офшорних територіях, можна розділити на три категорії залежно від цілей створення:

- повноцінні банківські установи, які створюють для надання повного комплексу послуг незалежним клієнтам;
  - банки для проведення операцій переважно всередині однієї фінансово-промислової групи (кептивні банківські установи);
  - банківські установи для проведення окремих видів операцій або управління активами засновника.
- Вибір конкретного місця для створення офшорного банку завжди варто здійснювати з урахуванням його мети і завдань. Банківські установи для виконання обмежених функцій у податкозберігаючій схемі зазвичай створюють у тих країнах, які мають сприятливі умови угод про запобігання подвійному оподаткуванню доходів із тими країнами, у яких передбачено одержання доходу. Банки, що призначаються для реальних операцій і послуг незалежним клієнтам, заснують у країнах із мінімальним рівнем оподаткування і відсутністю норм валютного регулювання, створюють тільки для цілей мінімізації податкових зобов'язань засновників, реєструють у тих країнах, що одночасно відповідають таким умовам;
- доходи нерезидентів не обкладають податками;
  - відсутнє оподаткування джерел доходу, що розподіляють;
  - немає валютних обмежень на операції банків з особливим статусом (офшорних банків);
  - витрати з реєстрації і поточного обслуговування банку є прийнятними;
  - існує можливість проведення широкого кола операцій через повноцінні банківські установи [5].

Окремі офшорні центри не є незалежними країнами, вони можуть входити до складу держави, що уклала спеціальну угоду із цією країною, резидентом якої є потенційний засновник банку, про співпрацю у сфері оподаткування і взаємному наданні інформації, а особ-

ливий статус конкретної самокерованої території не буде істотною перешкодою для розголошення конкретної інформації. Переважна більшість офшорних територій далеко розташовані від міжнародних фінансових центрів і не мають достатньо розвиненої інфраструктури для того, щоб створювати умови для проведення певних операцій. Зокрема, може бути відсутній достатньо кваліфікований спеціальний персонал, необхідні офісні площі тощо. Спеціальними вимогами засновників можуть бути наявність зрозумілої системи чинного цивільного законодавства, можливості для створення класичного трасту, офісу, залучення персоналу, придбання об'єктів нерухомості. З огляду на це з'явилися офшорні центри, що спеціалізуються на створенні сприятливих умов для банківської діяльності, тобто спеціальні банківські офшори.

Умови діяльності в таких центрах можуть істотно відрізнятися, тому особливу увагу варто звернути на ті правові підстави, відповідно до яких заснований банк звільняють від оподаткування, або на підставі яких він одержує свій пільговий статус. Наприклад, Кайманові о-ви є класичним офшором – тут повністю відсутня система оподаткування доходів. Це, зокрема, виключає можливість застосування штрафних податкових санкцій у тих випадках, коли заснований банк вийде за встановлені провила при здійсненні своєї діяльності. О-ви Джерсі і Гернси – це території, що застосовують пільгові податкові режими для обкладання доходів нерезидентів у тих випадках, коли їхню діяльність здійснюють за межами відповідних територій [8].

Якщо буде доведено, що підприємство, зареєстроване в такій офшорній зоні, одержало доходи із джерел на цій території, то ці доходи будуть підлягати оподаткуванню за встановленими загальними правилами. Слід зазначити, що максимальна ставка податку на доходи резидентів – фізичних осіб на о. Джерсі становить 20 %, таку саму ставку застосовують щодо прибутку юридичних осіб резидентів на Кіпрі, тобто у країні із загальним високим рівнем оподаткування, особливі податкові статуси здобувають підприємства й організації, зареєстровані у спеціальному порядку. Порушення, аналогічне розглянутому вище, на Кіпрі може бути пов'язане із втратою підприємством свого особливого статусу, що відповідно може спричинити штрафні санкції, передбачені загальними нормами податкового законодавства країни [2].

Істотно можуть відрізнятися обов'язкові умови, виконання яких необхідне для одержання ліцензії на банківську діяльність. Спеціальні офшорні банківські зони зазвичай дають можливість одержати ліцензії різних типів, при цьому кожному типу ліцензії відповідають певні умови, проте повні або необмежені ліцензії може одержати тільки банк, заснований іноземним банком, що має солідну репутацію. Ліцензію для проведення обмеженого кола операцій із клієнтами-юридичними особами вони можуть отримати в тих випадках, коли засновниками банку не є іноземні банки. Повна або необмежена ліцензія в одних офшорних центрах дозволяє власнику здійснювати діяльність і на самій офшорній території, а в інших країнах одержання ліцензії такого типу дозволяє ведення повноцінної банківської діяльності, але тільки щодо клієнтів-нерезидентів або компаній з особливим статусом – звільнених від податків компаній. Загальним правилом практично для всіх офшорних банківських центрів є жорсткіші умови ліцензування і реєстрації банків порівняно з компаніями в інших галузях економіки. Наприклад, на засновані банки можуть не поширюватися загальні можливості з емісії акцій на подавця, для них значно ширший обсяг обов'язкової інформації, що нада-

ють для реєстрації й одержання ліцензії. У багатьох офшорних банківських центрах для банків передбачено одночасну процедуру реєстрації й одержання ліцензії і часто спочатку не можна одержати ліцензію типу повної або розширеної. Для одержання таких ліцензій можуть встановлювати обов'язковий строк функціонування банку з обмеженою ліцензією [13].

Обсяг обов'язкової звітності офшорних банків ширший від аналогічної звітності, яку надають звичайні офшорні компанії. Можуть бути встановлені правила надання не тільки щорічної, але і щоквартальної, а в деяких банківських центрах і щомісячної фінансової звітності банків, тобто, чим ширші можливості засновного банку зі здійснення різних операцій, тим жорсткіша вимога до звітності. Зокрема, обов'язковою умовою для видачі ліцензії, що дозволяє відкривати фізичним особам депозитні рахунки, є надання регулярної фінансової звітності, підтвердженої незалежним ліцензованим аудитором. У багатьох офшорних банківських центрів допускають не тільки створення банків з особливим статусом, але і відкриття філій іноземних банків. У зв'язку з тим, що філія не є самостійною юридичною особою, податкові наслідки при здійсненні певних операцій можуть бути іншими. У деяких випадках можна використовувати поєднання пільгового оподаткування доходу в офшорному центрі з тими можливостями, що надають угоди про запобігання подвійному оподаткуванню доходів і майна, укладені тією країною, у якій зареєстровано кредитну установу, що відкрила свою філію. Вимоги й обмеження на діяльність філій іноземних банків на території окремого банківського офшорного центра можуть також різнитися: в окремих офшорних центрах встановлено обов'язкову вимогу з надання підтвердження того, що законодавство країни реєстрації засновника не забороняє своїм резидентам створювати філії за межами країни [6].

Офшорні банківські центри розрізняють також і за умовами вимог про мінімальний статутний капітал банку або кредитної установи. Для одержання ліцензії, що дає власнику право здійснювати ширший спектр послуг, завжди потрібен більший розмір статутного капіталу, а величина статутного капіталу визначає розміри як реєстраційних податків і зборів, так і щорічних обов'язкових відрахувань (у формі податку або збору).

Для цілей мінімізації податкових зобов'язань за допомогою засновного банку можуть бути використані і класичні офшорні території, і високорозвинені країни – провідні світові та регіональні фінансові центри. Справді, створення банку в західноєвропейській країні буде набагато дорожчим, ніж на острові в Тихому або Атлантичному океанах. Однак, навіть незважаючи на високий рівень реєстраційних витрат, досить значні видатки з підтримки діяльності кредитної установи, вибір країни із жорсткими спеціальними вимогами і високим рівнем оподаткування може бути виправданим у зв'язку з тим, що такі країни широко практикують угоди про запобігання подвійному оподаткуванню як на двосторонній, так і на багатосторонній основі [15].

Класичні офшорні центри досить рідко надають можливість використовувати переваги угод про запобігання подвійному оподаткуванню доходів. У тих випадках, коли такі угоди існують, особливу увагу слід звернути на питання щодо поширення конкретної норми угоди на банк зі спеціальним податковим статусом (офшорні банки, звільнені від оподаткування банки, банки, зареєстровані у вільній економічній зоні). Угода про запобігання подвійному оподаткуванню доходів може бути укладена із країною, у яку входить автономна територіальна одиниця з особливим статусом (колонія, протек-

торат, заморська територія, залежна територія тощо). У цьому разі одні конкретні норми угоди загалом застосовані до підприємств, що зареєстровані на території з особливим статусом, а застосування інших норм може бути вилучене як у самій угоді, так і в будь-якому додатковому документі (угоді про внесення змін і доповнень, протоколи до угоди, в обміні листами між уповноваженими особами). Немоżliвість застосування конкретної норми угоди може випливати з положень національного законодавства метрополії прямо або опосередковано. Крім того, заборона будь-якого виду пільгового режиму згідно з угодою про запобігання подвійному оподаткуванню, може не згадуватися в законодавчих актах або інших міжнародних угодах країни джерела доходу [7].

Нарешті, банківські офшорні центри істотно різняться за своєю репутацією. Висока репутація тієї країни або території, у якій передбачено реєстрацію банку, особливе значення має у тих випадках, коли планують здійснення реальних операцій із залученням фінансових коштів третіх осіб. Такою офшорною територією, зокрема, є Кайманові о-ви. З погляду корпоративної структури, банк – це звичайна корпорація, що одержала банківську ліцензію. Саме корпорація, тому що банки у формі товариств уже майже ніхто не створює – цьому перешкоджає властива товариствам необмежена відповідальність засновників.

Офшорний банк може емітувати чеки (в іноземній валюті), за допомогою яких в Україні можна організувати схему законного одержання готівкової валюти і гривень. Він може відкрити в українському банку кореспондентський рахунок (привілей, що недоступний простим компаніям), за допомогою якого, крім особливих фінансових операцій, можна швидко організувати платежі (офшорний банк матиме коррахунок у вашому банку й інших банках, у т. ч. іноземних, з якими здійснюють розрахунки).

Якщо бізнес зосереджено в одній-двох країнах, але він пов'язаний з операціями на великі суми, то офшорний банк теж може виявитися корисним. На базі офшорного банку можна організувати надання для клієнтів в Україні унікальної послуги: видача кредитів під заставу грошей, експортованих раніше за кордон. Ви одержуєте можливість працювати на капіталі, який вивезли, при цьому не заявляючи його як свій в Україні і не сплачуючи податків за його "повернення". Становий депозит розміщують в офшорному банку, де гарантують його повну конфіденційність.

Частина валютних кредитів, які невігодно давати від імені українського банку через нормативи, коефіцієнти тощо, можна надати клієнтам українського банку через офшорний банк. При одержанні від позичальника відсотків це заощаджує до 40 % прибутку (якщо кредит надати від українського банку, то від 20 до 40 % прибутку банку від отриманих відсотків іде на податки; якщо кредит від офшорного банку, то позичальник просто отримує 15 % із суми відсотків, а в деяких випадках не робить і цього – якщо вміло використовувати договір про запобігання подвійному оподаткуванню).

Офшорний банк (за методиками, що використовують на практиці) може виявитися дуже корисним під час роботи за такими схемами:

- безготівкова гривня на рахунку українського підприємства – готівкова гривня зазначеній особі в Україні;
- безготівкова гривня на рахунку українського підприємства;
- безготівкову валюту зараховують на будь-який іноземний рахунок;

- безготівкова гривня на рахунку українського підприємства;

- готівкова валюта зазначеній особі в Україні;

- безготівкова гривня на рахунку українського підприємства – безготівкову гривню зараховують на будь-який рахунок у гривнях;

- готівкову гривню акцептують в Україні – безготівкову гривню зараховують на будь-який рахунок у гривнях;

- безготівкова валюта на рахунку українського підприємства-готівкову валюту видають зазначеній особі в Україні;

- готівкову валюту акцептують в Україні – безготівкову валюту зараховують на будь-який іноземний рахунок [10].

Для деяких зі згаданих операцій офшорний банк просто необхідний, для інших досить звичайної офшорної компанії, однак офшорний банк надасть операціям більшої гнучкості. Якщо необхідно мати іноземний рахунок для себе або для своєї офшорної компанії для конфіденційних міжнародних розрахунків, то можна відкрити рахунки безпосередньо в офшорному банку. Технічно гроші перебуватимуть на одному із коррахунків в іноземному банку й усі платежі на користь третіх осіб банк буде здійснювати, оперуючи залишком на коррахунку, за необхідності від свого імені, що важливо, якщо необхідно зберегти конфіденційність платежу. Крім цього, офшорний банк може відкривати номерні, кодовані рахунки, рахунки із псевдонімом тощо.

Офшорний банк може відкривати рахунки і здійснювати операції у гривні й інших валютах СНД – досягається повна аналогія прибалтійським банкам, тільки без традиційних мінусів прибалтійського банкінгу. Офшорний банк є дуже зручним інструментом для розробки нових послуг для клієнтів українського банку, як, наприклад, пластиківі картки, гра на міжнародному ринку Forex (валютний дилінг), акредитиви, підтвержені першокласними банками на Заході тощо. Таким чином, офшорні банки можна використовувати для дуже широкого спектра фінансових операцій.

Процес загальної глобалізації міжнародного бізнесу, що спостерігається у світовому господарстві останніми роками, супроводжується постійним зростанням ролі офшорного сектору, який став невід'ємною складовою сучасної світової економіки. Офшори надають необмежену можливість доступу на міжнародні фінансові та інвестиційні ринки. Водночас використання офшорних схем із кримінальною та злочинною метою несе потенційну загрозу для всієї світової спільноти.

Законом України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму" передбачено, що обов'язковому фінансовому моніторингу підлягають фінансові операції, що мають ознаки переказу грошових ресурсів на анонімний (номерний) рахунок за кордон і надходження коштів з анонімного (номерного) рахунку з-за кордону, а також переказ коштів на рахунок, відкритий у фінансовій установі в країні, що зарахована Кабінетом Міністрів України до переліку офшорних зон.

Слід зазначити, що в деяких державах не вживається термін "офшор", але при цьому вони мають лояльне податкове законодавство, це – Кіпр, Гібралтар, Гонконг, Люксембург, Ліхтенштейн, Уругвай та інші.

Міжнародному співтовариству доведеться створювати законодавчу базу, яка дозволить контролювати фінансові операції, що набувають глобальних масштабів, а також запобігати можливості використання офшорних зон нерезидентами для ухилення від вико-

нання законів своєї держави. Законодавством має передбачатися застосування жорсткіших заходів щодо моніторингу та контролю офшорного фінансового сектору, запровадження проти країн і компаній спеціальних штрафів і серйозних санкцій у випадках порушення встановлених правових норм щодо боротьби з незаконними фінансовими операціями з відмивання грошей і кримінальних прибутків [1].

Від держав, включених до чорного списку, слід вимагати проведення масштабних реформ правової і контролюючої систем регулювання фінансового сектору. Визначальною для успішного вирішення цього питання буде ефективність співпраці міжнародних фінансових організацій і політичних кіл країн. Багато країн приділяють велику увагу роз'яснювальній роботі і не тільки щодо створення у населення негативного ставлення до офшорного бізнесу, але й стосовно формування неприйняття обману держави шляхом несплати податків навіть у тих випадках, коли це роблять видатні спортсмени або діячі мистецтва. Треба відзначити успішність цієї роботи, у результаті якої в розвинутих країнах серйозні компанії і бізнесмени не підписують контрактів з офшорними компаніями.

Якщо українській компанії офшор потрібен для мінімізації податків, вигадувати нічого не потрібно – зазвичай у таких випадках використовують традиційну схему. Лазівка проста: досить відкрити фірму в будь-якій юрисдикції, не обов'язково офшорній (наприклад, американській). Для того щоб "відмивання грошей" не викликало ніяких підозр, робиться фейковий договір, який видає ці фінансові потоки за витрати на будь-які послуги – наприклад, рекламу або маркетинг.

Варто підкреслити, що право виводити гроші в ту чи іншу країну мають не всі банки. Розумні бізнесмени враховують і цей факт. Простий приклад – Бермуди. Це частина території Великої Британії. Колись ця юрисдикція вважалася небагополучною. А зараз європейські банки спокійно виводять гроші на ці острови. Вони їх визнають "нормальною" юрисдикцією. Хоча це – класичний офшор.

В Україні розвиток нормативної бази в регулюванні офшорного бізнесу посідає особливе місце, оскільки саме офшорні юрисдикції виступають основними суб'єктами інвестування в економіку країни. Реформи в сфері економіки, які проводяться в останні роки в Україні, дали можливість виходити на світову арену компаніям з різними формами власності, що, у свою чергу, спричинило підвищення ефективності роботи самих компаній, але створило деякі проблеми державі. Це виражається передусім у зменшенні податків у казну держави.

Для України важливо те, що офшорні компанії дозволяють отримати доступ до дешевих кредитів, уникнути рейдерських захоплень, корупційно-адміністративних дій з боку чиновників, недосконалість української судової системи і захистити право власності. Україна співпрацює з великою кількістю офшорних зон, зокрема з Британськими залежними територіями, Бахрейном, Андоррою, Монако, Багамськими Островами, Каймановими Островами, Пуерто-Ріко, Ліберією, Самоа та багатьма іншими. Проте наявні офшорні зони зараз перебувають у досить скрутному становищі, адже держави, не маючи важелів впливу на них, користуються політичним тиском, мотивуючи його побоюваннями закритості банківської інформації і "відмивання" грошей, отриманих незаконними шляхами [5].

Україна належить до десяти країн із найскладнішими податковими системами. Податкове навантаження на економіку в Україні залишилося на рівні 44 %, тоді як у країнах Центральної та Східної Європи, які входять до

ЄС, – 30 %. Тому офшорна зона – це один зі способів полегшити ведення бізнесу та легально зменшити податкове навантаження для резидентів, а також створити привабливий клімат для інвесторів. Україна як держава, яка ще не приєдналась до ЄС, може зайняти нішу офшорної зони з укр. вигідним географічним положенням і широкими зв'язками з азіатськими ринками, які активно розвиваються.

Україна має ресурси, розвинуту інфраструктуру, трудовий потенціал тощо. Тому створення сприятливих умов для ведення бізнесу дасть можливість звернути на себе увагу інвесторів, відповідно, наблизить країну до капіталу та дозволить у майбутньому стати потужним центром розподілення світових фінансових потоків. За рахунок інвестиційних коштів буде поповнюватися державний бюджет, банківська система отримає достатню кількість іноземної виручки, покращиться геополітичний імідж України, загалом буде забезпечено розвиток регіону (безпосередньо офшорної зони) та, відповідно, і всієї країни.

Основною мотивацією є те, що, роблячи великий крок назустріч іноземному бізнесу, держава може покращити власний інвестиційний клімат, підкреслюючи демократичні традиції ратифікацією міжнародних актів. З іншого боку, беручи досить серйозну відповідальність на себе, починаючи важкий і тривалий процес створення працюючої офшорної зони, держава буде продовжувати реформувати податкову систему, акцентуючи увагу на податковому адмініструванні.

Сьогодні в Україні ще не сформована нормативно-правова база створення, функціонування та юридичного оформлення офшорних зон. Така відсутність законодавчої регламентації та правова невизначеність офшорної діяльності не дозволяють говорити про створення в Україні ефективного механізму функціонування офшорного бізнесу.

Країни-члени ОЕСР обмінюються між собою досвідом боротьби з нелегальною практикою податкових зловживань, а також надають одна одній матеріали і документи з цієї проблеми. Але, незважаючи на ці зусилля, вони відчують труднощі, коли справа доходить до вираження згоди на прийняття спільних директив, спрямованих на запобігання ухиленню і втечі оподаткування. Це пов'язано, поряд з іншим, із серйозною проблемою дотримання національного суверенітету, з одного боку, а з іншого – із суто формальними труднощами з лінгвістичного питання у зв'язку з необхідністю використання, як мінімум, 15 мов, включаючи фінську і японську.

Тому конвенція ОЕСР про адміністративну взаємодопомогу з проблем оподаткування (Convention on Mutual Administrative Assistance in Tax Matters) не одержала надто активного визнання з боку країн, які її підписали. Деякі з них виступили згодом проти цього документа, зокрема такі держави, як Велика Британія, Австралія, Люксембург, Німеччина і Швейцарія.

У свою чергу, США прийняли тільки ту частину угоди, яка стосується обміну інформацією, тоді як Норвегія і Швеція підписали документ у цілому.

Водночас Швейцарське співтовариство охорони інвесторів висловилося за створення міжнародної поліції, яка буде займатися боротьбою із уникненням оподаткування Інтерфінполу (Interfinpol), фіскального аналога Інтерполу.

Конвенція про адміністративну взаємодопомогу з проблем оподаткування зазнає критики з таких причин:

- вона надає доступ різним державам до джерел інформації ще до початку слідства і порушення кримінальної справи;

- вона передбачає обмін інформацією, залишаючи в невіданні платників податків, позбавляючи їх таким чином можливості подання пояснень;

- вона допускає можливість зловживання відносно зібраних даних, а також конфіденційності торгових угод;

- вона має багатонаціональний характер, хоча окремі держави не досягли гармонізації податкового законодавства.

Заради справедливості необхідно зазначити, що міжнародних організацій, які займаються боротьбою з ухиленням від сплати податків, не так уже й багато. З них можна згадати групу чотирьох (Франція, Німеччина, США й Англія), а також Співтовариство Податкових Адміністраторів країн Тихого океану (Австралія, Японія, Канада, а також США). Крім того, укладено двосторонню угоду між американською Службою внутрішнього доходу й англійськими податковими органами. Ця угода передбачає взаємний доступ до інформації кожної з цих двох країн. Згодом її було розширено залученням до її учасників Франції, Німеччини і Норвегії. Німеччина зайшла в цьому напрямі настільки далеко, що призначила в США свого податкового аташе. Його завданням стало спостереження за змінами у функціонуванні американської податкової системи, а також надання допомоги в реалізації постанов податкової угоди, укладеної між США і Німеччиною.

Прикладом тісного співробітництва двох держав у галузі стягнення податків є США і Канада. Тут практикується бухгалтерський контроль над платниками податків, які одночасно одержують прибуток у цих двох країнах. У зростаючій кількості заведених справ американська Служба внутрішнього доходу здійснює тиск на американські і канадські банки з метою одержання доступу до рахунків клієнтів, які користуються послугами офшорних центрів. Тиск США поширюється і на інші країни, такі як Швейцарія, Велика Британія, Гонконг.

Висновки. Зважаючи всі плюси та мінуси глобальної деофшоризації, можна сказати, що вона буде мати позитивний вплив на ведення зовнішньоекономічної діяльності. Запровадження однакових і чесних економічних умов сприятиме залученню інвестицій в країни, незважаючи на те, чи мають вони пільгові умови для оподаткування, чи ні. Наразі світова спільнота рухається курсом на забезпечення притоку капіталу рівномірно в світові економіки, що, звичайно, створюватиме реальні передумови для розвитку зовнішньоекономічних відносин. Для світових бізнесів з'явиться більше можливостей для вибору юрисдикції здійснення своєї зовнішньоекономічної діяльності.

В. Бак, канд. юрид. наук,
А. Слюсаренко, магістр права
Університет современных знаний, Киев, Украина

РЕГУЛИРОВАНИЕ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ОФШОРНЫХ ЮРИСДИКЦИЙ

В мире существует значительное количество стран и территорий, предоставляющих налоговые льготы вплоть до полного освобождения от налогов зарегистрированным там компаниям, используемых в международном бизнесе. Такие страны и территории обычно называют офшорными зонами или международными офшорными центрами. Благодаря развитию международного экономического сотрудничества и либерализации внешнеэкономических отношений использовать офшоры имеют возможность налогоплательщики практически всех стран мира.

Ключевые слова: офшорные зоны, финансовые центры, офшорные компании, офшорные центры, офшорный банк.

V. Buck, Candid. of Law,
O. Slyusarenko, Master of Law
University of modern Knowledge, Kyiv, Ukraine

REGULATION OF THE FUNCTIONING OF OFFSHORE JURISDICTIONS

There are a large number of countries and territories in the world that provide tax benefits up to full tax exemption to companies registered there that are used in international business. Such countries and territories are commonly referred to as offshore zones or international offshore centers. Due to the development of international economic cooperation and liberalization of foreign economic relations, taxpayers of almost all countries of the world have the opportunity to use offshore.

Keywords: offshore zones, financial centers, offshore companies, offshore centers, offshore bank.

Для України в таких умовах надважливим завданням є трансформація використання офшорів, не як зон утримування прибутку, капіталів та прав власності на активи, а перехід їх в українську юрисдикцію, використовуючи при цьому офшори, як філіали, або як трамплін, що націлений на завоювання висококонкурентних закордонних ринків. При такому підході українські бізнес-структури повноцінно інтегруються в глобалізоване конкурентне середовище, а Україна, як держава отримує суттєві фінансово-інвестиційні потоки, покращить соціально-економічне становище, пришвидшить своє зростання та наблизиться до стандартів країн ЄС.

Список використаної літератури

1. *Базилевич В.* Методичні аспекти оцінки масштабів тіньової економіки / В. Базилевич, І. Мазур // Економіка України. – № 8. – С. 36–44.
2. *Беднарчук Г.* Особливості придбання товарів в офшорних зонах / Г. Беднарчук // Дебет-Кредит. – 2015. – № 8 – С. 43–44.
3. *Бірківський Д.* Застосування офшорних компаній в Україні / Д. Бірківський. – Харків : Ранок, 2017. – 165 с.
4. *Бозуленко О. К.* Роль офшорної фінансової діяльності у світовій фінансовій системі / О. К. Бозуленко // Економіст. – 2017. – № 1. – С. 51–53.
5. *Бугаєнко А. В.* Офшорні юрисдикції як ідеальне середовище для легалізації коштів, одержаних злочинним шляхом / А. В. Бугаєнко // Економічна наука. – 2016. – № 10. – С. 78–80.
6. *Галкін І.* Як вдосконалити законодавство України? / І. Галкін // Право України. – 2014. – № 3. – С. 70–75.
7. *Дяконова І.* Діяльність офшорних зон у міжнародних фінансових відносинах: значення та регулювання / І. Дяконова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2014. – Вип. 38. – С. 14–20.
8. *Катасонов В.* "Чорні діри" світової фінансової системи [Електронний ресурс] / В. Катасонов // Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку "Україна фінансова". – Режим доступу у: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/gkr/204.htm.
9. *Москаленко Н.* Проблеми, зумовлені функціонуванням офшорних юрисдикцій, та шляхи їх розв'язання / Н. Москаленко // Гроші, фінанси і кредит. – 2013. – № 10. – С. 117–121.
10. Виведення капіталів з України: масштаби та напрямки запобігання : аналітична доповідь / Т. А. Тишук, А. М. Павлова, Д. О. Махортих, О. В. Іванов. – К. : НІСД, 2013. – 39 с.
11. *Deloitte Corporate Tax Rates 2017* [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Tax/dttl-tax-corporate-tax-rates.pdf>.
12. *Paying Taxes* // World Bank Group and PwC. – 2017 [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/pdf/pwc-paying-taxes-2017.pdf>.
13. *Harmful Tax Competition. An Emerging Global Issue.* – Paris : OECD, 2014. – P. 309.
14. *Towards Global Tax Cooperation. Progress in Identifying Harmful Tax Practices.* – Paris : OECD, 2015. – P. 298.
15. Принципи функціонування міжнародних офшорних зон та розкриття механізму участі компаній в офшорних зонах (схематично). Українські підприємства в офшорних зонах (приклад) та українське й міжнародне регулювання проблеми відмивання капіталу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/178015/>

Надійшла до редколегії 03.01.20